

De relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik onder jongeren

Masterthesis Jeugdstudies

Word count: 5026

18-06-2012

Carina Keller

3800121

Begeleider: dr. Z. Harakeh

Faculteit der Sociale Wetenschappen

Vakgroep: Algemene Sociale Wetenschappen

Universiteit van Utrecht

Abstract

Eerder onderzoek wijst uit dat sociale angst samen kan hangen met alcoholgebruik. Hier is echter nog geen uitsluitsel over. Het huidige onderzoek bekijkt of er uitsluitsel gegeven kan worden over het bestaan van een relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik specifiek onder jongeren. Tevens wordt onderzocht of geslacht en ouderlijke steun een moderatie-effect hebben op deze relatie. In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de dataset van het SNARE project. Dit is een longitudinaal onderzoek waarin 1209 scholieren ($M = 13$ jaar) vragenlijsten hebben ingevuld. De variabelen leeftijd, eerder alcoholgebruik, geslacht en opleidingsniveau (T0) worden meegenomen als covariaten. Sociale angst en ouderlijke steun zijn ook op T0 gemeten, en huidig alcoholgebruik twee maanden later op T2. Uit de resultaten van de logistische regressieanalyse blijkt dat er sprake is van een significant negatieve relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik. Leeftijd, eerder alcoholgebruik en opleidingsniveau zijn significante covariaten, geslacht niet. Er is geen moderatie effect van ouderlijke steun en geslacht. In deze populatie blijkt sociale angst geen risicofactor te zijn voor alcoholgebruik. Vervolgonderzoek is nodig om te kijken of dezelfde resultaten worden gevonden.

Abstract

Previous research has shown a co-morbidity between social anxiety and alcohol use. However, previous results are not coherent. The present research explores the relationship between social anxiety and alcohol use in adolescence. Moderation of gender and parental support is being examined. The present research uses data from the SNARE project, a longitudinal research in which 1209 high school students ($M = 13$ years) participated. Through self-reports the variables social anxiety (T0), parental support (T0) and alcohol use (T2) are being measured. Age, gender, life-time alcohol use and educational level will serve as covariates. The results show a significant negative relation between social anxiety and alcohol use. Age, life-time alcohol use and educational level are significant covariates. Gender is not a significant covariate. There are no moderation effects for gender or parental support. Social anxiety is not a risk factor for alcohol use in this population. Further research is needed to replicate the present results.

Onderzoeksvraagstelling

Inleiding

In Nederland beginnen jongeren gemiddeld tussen de leeftijd van 12 en 13 jaar met het drinken van alcohol, zo blijkt uit onderzoek van het Nederlands instituut voor alcoholbeleid (www.stap.nl). Hetzelfde instituut heeft in 2010 onderzocht, dat er in dat jaar 684 jongeren (gemiddeld 15 jaar) met alcoholvergiftiging in het ziekenhuis zijn opgenomen. Alcoholgebruik is specifiek onder jongeren verontrustend aangezien het brein nog in ontwikkeling is, en alcohol hier ernstige schade aan kan toebrengen (Ter Bogt, Boelema, Van Den Eijnden & Verdurmen, 2009). Ook is gebleken dat hoe vroeger men begint met drinken, hoe groter de kans is op het ontwikkelen van een alcoholverslaving (Ter Bogt et al., 2009). Om deze redenen is het van groot belang inzicht te verkrijgen in de risicofactoren die samenhangen met alcoholgebruik onder jongeren, zodat hier passende interventies voor ontwikkeld kunnen worden.

Uit resultaten van vorig onderzoek is gebleken dat sociale angst kan samenhangen met alcoholgebruik (Kushner, Abrams & Borchardt, 2000; Zimmermann, Wittchen, Höfler, Pfister, Kessler & Lieb, 2003; Morris, Stewart & Ham, 2005). De resultaten zijn echter niet eenduidig; het is nog onduidelijk of sociale angst tot meer of juist tot minder alcoholgebruik leidt. Ook zijn er onderzoeken die überhaupt een significante relatie uitsluiten. Uit een Europees onderzoek blijkt dat voornamelijk wanneer sociale angst zich voor het vijftiende levensjaar manifesteert, het een risicofactor is voor alcoholgebruik (Lecrubier, Wittchen, Faravelli, Bobes, Patel, Knapp, 2000). Om deze reden is het van belang de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik juist onder jongeren te onderzoeken. Het doel van de huidige studie is dan ook de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik onder jongeren nader te bestuderen. Als sociale angst onder jongeren inderdaad een risicofactor voor alcoholgebruik blijkt te zijn, kunnen er interventies ontwikkeld worden die hier op inspelen.

Relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik onder jongeren

Sociale angst wordt gedefinieerd als een duidelijke en aanhoudende angst voor een of meerdere sociale situaties waarin de persoon te maken heeft met onbekende mensen of mogelijke kritiek (APA, 1994). In de Nederlandse populatie ontwikkelt 9,3% ooit in het leven sociale angst (De Graaf, Ten Have & Van Dorsselaer, 2010). De meest voorkomende angst die personen met sociale angst hebben, is angst om voor een groep mensen te

spreken (Furmark, Tillfors, Everz, Marteinsdottir, Gefvert & Fredrikson, 1999). Het bijwonen van een feest of andere sociale situatie blijkt voor veel minder personen met sociale angst een probleem te zijn (Furmark et al., 1999). In eerder onderzoek naar de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik zijn er veel inconsistente resultaten te vinden. Er zijn onderzoeken die laten zien dat personen met sociale angst een groter risico hebben op alcoholgebruik dan personen zonder sociale angst. Er zijn echter ook onderzoeken die het omgekeerde beweren. Dan zijn er ook nog onderzoeken die helemaal geen significante relatie vinden tussen sociale angst en alcoholgebruik. Hieronder zal een aantal van deze onderzoeken besproken worden.

In een cross-sectioneel onderzoek onder 118 Australische psychologiestudenten ($M = 19.5$ jaar) wordt aangegeven dat personen met een hoge mate van sociale angst gevoeliger zijn voor het kalmerende effect van alcohol (Norberg, Norton & Olivier, 2009). In een cross-sectioneel onderzoek onder 113 Amerikaanse studenten zijn probleemdrinkers vergeleken met niet-probleemdrinkers (Lewis & O'Neill, 2000). Hieruit blijkt dat de groep probleemdrinkers significant hoger scoren op sociale angst. Ook wordt in een cross-sectioneel onderzoek onder 50 Amerikaanse vroeg-adolescenten tussen de 12 en 17 jaar ($M = 16.4$ jaar) gevonden, dat een hoge mate van sociale angst geassocieerd is met coping-gerelateerde motieven voor alcoholgebruik (Blumenthal, Leen-Feldner, Frala, Badour & Ham, 2010). Naar eigen zeggen, is dit het enige onderzoek dat de relatie in deze jonge leeftijdsgroep heeft onderzocht. In een groot longitudinaal onderzoek onder 1920 Amerikanen wordt geconcludeerd dat personen met sociale angst een twee keer zo groot risico hebben op het ontwikkelen van hevig alcoholgebruik en alcohol misbruik (Crum & Pratt, 2001). In een longitudinaal onderzoek onder 1709 Amerikaanse adolescenten ($M = 16.6$ jaar), wordt tevens geconcludeerd dat sociale angst leidt tot een hogere mate van afhankelijkheid van alcohol (Buckner, Schmidt, Lang, Small, Schlauch & Lewinsohn, 2008). Als verklaring geven de auteurs dat personen met sociale angst alcohol gebruiken om met de angst om te gaan, en er vervolgens een afhankelijkheid van ontwikkelen. De conclusie uit het eerstgenoemde onderzoek ondersteunt deze verklaring. Personen met sociale angst komen dankzij alcohol meer tot rust, en hebben door hun angstigheid ook meer behoefte om tot rust te komen dan personen zonder sociale angst.

Zoals eerder aangegeven, zijn er inconsistente resultaten in het onderzoek naar de

relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik. Een aantal onderzoeken tonen een negatieve relatie aan tussen sociale angst en alcoholgebruik. In een cross-sectioneel onderzoek gaven bijvoorbeeld 71 Amerikanen met sociale angst ($M = 35.6$ jaar) aan in een week gemiddeld minder te drinken in vergelijking met personen zonder sociale angst (Holle, Heimberg, Sweet & Holt, 1995). Wanneer er echter naar specifieke situaties werd gevraagd, gaven de personen met sociale angst aan juist meer alcohol te gebruiken in situaties waar er onbekende mensen aanwezig waren dan de personen zonder sociale angst. Gemiddeld genomen geeft dit onderzoek een negatieve relatie aan tussen sociale angst en alcoholgebruik maar het lijkt dus dat de relatie afhangt van de specifieke situatie, waarin de aanwezigheid van onbekende mensen een grote rol speelt. Ook in een cross-sectioneel onderzoek onder 136 Amerikaanse studenten ($M = 19.3$ jaar) wordt geconcludeerd dat sociale angst juist als een protectieve factor werkt tegen alcoholgebruik (Ham & Hope, 2005). De auteurs geven echter toe dat (Amerikaanse) studenten wellicht een aparte populatie vormen, en de resultaten dus niet gegeneraliseerd kunnen worden naar de gehele populatie. Dit omdat, vanwege de leeftijdsgrens in de Verenigde Staten van 21 jaar voor het kopen van alcohol, het bijwonen van feestjes voor studenten de enige mogelijkheid is om aan alcohol te komen, die studenten met sociale angst liever vermijden. Hoewel er dus onderzoeken zijn die een significant negatieve relatie aantonen tussen sociale angst en alcoholgebruik, zijn er kanttekeningen bij te plaatsen en wordt een positieve relatie vooralsnog niet uitgesloten. Er zijn bovendien geen longitudinale onderzoeken beschikbaar die een negatieve relatie aantonen, waardoor over de sequentie niks te concluderen valt.

Er zijn ook een aantal onderzoeken die geen significante relatie vinden tussen sociale angst en alcoholgebruik. In een cross-sectioneel onderzoek onder 103 Amerikanen ($M = 39.3$ jaar) wordt geen significante relatie gevonden tussen sociale angst en alcoholgebruik (Ham, Hope, White & Rivers, 2002). In ruil voor deelname aan dit onderzoek, kregen de participanten psychische hulp aangeboden. Personen die al hulp kregen, of hier wellicht geen behoefte aan hadden, deden dus niet mee aan dit onderzoek. De auteurs suggereren dat wanneer dit wel het geval zou zijn, er andere resultaten gevonden kunnen worden. Een ander cross-sectioneel onderzoek onder 293 Amerikaanse studenten ($M = 20.4$ jaar) toont tevens aan dat sociale angst niet significant gerelateerd is aan de hoeveelheid en frequentie van alcoholgebruik (Buckner, Smith, Eggleston, 2006).

Geslacht als moderator

Het is bekend dat alcoholgebruik sterkt varieert tussen de verschillende geslachten; mannen drinken vaker en meer dan vrouwen. (Wilsnack, Vogeltanz, Wilsnack, & Harris, 2000). Norberg et al. (2009) stellen dan ook dat de inconsistente resultaten in het onderzoek naar de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik onder andere toe te wijzen zijn aan het feit dat er niet altijd voor geslacht wordt gecontroleerd. Omdat mannen, meer dan vrouwen, de verwachting hebben dat alcohol tot vermindering van sociale angst zal leiden, vermoeden Morris et al. (2005) dat mannen met sociale angst eerder naar alcohol zullen grijpen dan vrouwen met sociale angst. Norberg et al. (2009) beweren echter het omgekeerde: mannen met sociale angst drinken minder alcohol omdat zij sociale situaties waarin alcohol wordt gedronken eerder vermijden dan vrouwen. Dit onderzoek toont tevens aan dat vrouwen meer dan mannen alcohol als copingstrategie gebruiken om met de sociale angst om te gaan (Norberg et al., 2009). In een ander onderzoek geven vrouwen met sociale angst in een zelfrapportage aan meer alcohol te drinken dan vrouwen zonder sociale angst, terwijl mannen met en zonder sociale angst niet van elkaar verschillen in de hoeveelheid alcoholgebruik (Holle et al., (1995). Het lijkt duidelijk dat er verschillen bestaan tussen mannen en vrouwen als het gaat om de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik, maar welke verschillen is nog niet duidelijk. In het huidige onderzoek wordt geslacht meegenomen als moderator om te kijken of er onder jongeren een verschil bestaat tussen de geslachten in de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik.

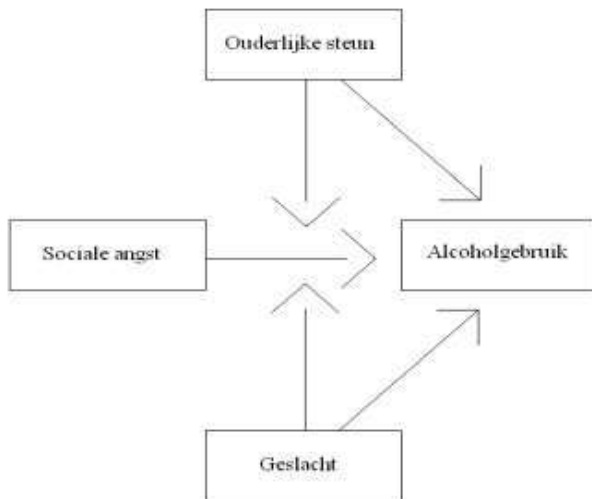
Ouderlijke steun als moderator

Het is gebleken dat een hoge mate van ouderlijke steun tot minder alcoholgebruik in de toekomst leidt bij jongeren onder de 18 jaar (Ryan, Jorm & Lubman, 2010). Uit een cross-sectioneel onderzoek onder jongeren tussen de 12 en 15 jaar ($M = 12.4$) blijkt ook dat de relatie tussen bepaalde risicofactoren voor middelengebruik, als negatieve levensgebeurtenissen en middelengebruik van vrienden, en drank- en drugsgebruik significant wordt verminderd door ouderlijke steun (Wills & Cleary, 1996). Ook is gebleken dat ouderlijke steun de relatie tussen depressie en alcoholgebruik onder jongeren modereert: depressieve jongeren die weinig ouderlijke steun ervaren hebben een groter risico op alcoholgebruik dan depressieve jongeren die veel ouderlijke steun ervaren (Aseltine, Gore & Colten, 1998). Depressie is net als sociale angst een persoonskenmerk, waardoor het aannemelijk is dat ouderlijke steun hier ook modererend werkt. Specifiek in

de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik is ouderlijke steun nooit eerder als moderator onderzocht. In de huidige studie wordt daarom naast geslacht, ook ouderlijke steun als moderator meegenomen.

Huidige studie

De huidige studie onderzoekt de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik onder jongeren. Onderzoeken die in het verleden een negatieve relatie hebben gevonden, gebruikten zijn uitsluitend cross-sectionele onderzoeken. De positieve relatie kwam naar voren in onderzoeken die zowel cross-sectioneel als longitudinaal van aard waren. Dit maakt het aannemelijk dat sociale angst tot meer alcoholgebruik leidt. De eerste hypothese die onderzocht zal worden is dan ook: *er bestaat een positieve relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik onder jongeren*. Verder is het de vraag of er een moderatie effect van geslacht is. In de literatuur wordt gesuggereerd dat verschil tussen de geslachten een oorzaak kan zijn van de inconsistente resultaten in het onderzoek naar de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik. Hoe de relatie verschilt tussen mannen en vrouwen, is echter nog onduidelijk. Om deze reden luidt de tweede hypothese: *onder jongeren bestaan er verschillen tussen jongens en meisjes wat betreft de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik* (zie figuur 1). Tussen ouderlijke steun en alcoholgebruik is er een hoofdeffect gevonden. Ook blijkt ouderlijke steun moderend te werken in de relatie tussen depressie en alcoholgebruik onder jongeren. Wellicht werkt ouderlijke steun ook beschermend tegen de risicofactor sociale angst. De derde hypothese luidt dan ook: *De relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik is sterker voor jongeren die weinig ouderlijke steun ervaren dan voor jongeren die veel ouderlijke steun ervaren* (zie figuur 1). Opleidingsniveau, eerder alcohol gebruik, geslacht en leeftijd zullen als covariaten worden meegenomen, omdat bekend is dat deze variabelen ook een effect hebben op alcoholgebruik.

Figuur 1. Theoretisch model

Methode

Onderzoeksdesign en procedure

Voor het huidige onderzoek is gebruik gemaakt van de dataset van het SNARE project (Social Network Analysis of Risk behavior in Early adolescence), een longitudinaal onderzoek waarin middelbare scholieren uit het eerste en tweede leerjaar gedurende twee jaar worden gevolgd. Er vinden in totaal zeven meetmomenten plaats, waarvan er op dit moment drie zijn afgenomen (T0, T1 en T2). Het huidige onderzoek maakt gebruik van de data van T0 en T2. In totaal hebben 1329 scholieren aan het onderzoek meegewerkt, afkomstig uit een school in Midden-Nederland en uit een school in Noord-Nederland. De ouders en leerkrachten zijn per brief over het onderzoek geïnformeerd. Scholieren of hun ouders die niet aan het onderzoek wilden participeren, konden dit per post of e-mail laten weten. Voor 21 scholieren is dit gedaan om verschillende redenen als, geen interesse, scholier is dyslectisch, kost teveel tijd, etc. Een scholier emigreerde en zeven konden wegens ziekte niet meedoen aan het onderzoek. Wanneer de scholieren net waren begonnen aan het eerste of tweede leerjaar van de middelbare school, in september 2011, is de eerste meting (T0) afgenomen. Begin oktober 2011 vond T1 plaats en T2 half december 2011. De metingen zijn zoveel mogelijk tijdens een mentoruur afgenomen waarbij altijd een leerkracht en een of meerdere onderzoekers (-assistenten) aanwezig waren. De onderzoeker gaf een korte introductie waarna de scholieren de vragenlijst op een computer konden invullen. Dit duurde ongeveer 45 minuten per keer. Scholieren die afwezig waren, kregen binnen een maand alsnog de kans de vragenlijst in te vullen. Door het

toekennen van unieke nummers kon de anonimiteit en privacy van de leerlingen worden gewaarborgd.

Participanten

Personen waarvan er een vermoeden was dat ze de vragenlijst niet serieus hebben ingevuld, zijn uit het bestand verwijderd. Dit vermoeden kwam voort uit observaties of gemaakte opmerkingen tijdens de afname. Tevens zijn personen die onrealistische antwoorden gaven, bijvoorbeeld aangaven 17 jaar of ouder te zijn of 40 keer of vaker in de afgelopen maand te hebben gedronken, uit het bestand verwijderd. Ook personen die de vragenlijst niet voor elk meetmomenten hebben kunnen invullen, zijn uit het bestand verwijderd. Na verwijdering van deze personen zijn er uiteindelijk 1209 leerlingen die worden meegenomen in de analyses (50.6 % = meisje). De leeftijd van de leerlingen varieerde van elf tot en met zestien jaar oud ($M = 13.08$, $SD = 0,81$). Van de leerlingen zit 45% in het lage opleidingsniveau, 44% in het midden en 11% in het hoogste niveau. De meerderheid van de participanten is in Nederland geboren (96%), alsook de vaders en moeders (respectievelijk 87% en 88%).

Meetinstrumenten

Uit de SNARE dataset zijn de variabelen huidig alcoholgebruik, sociale angst, ouderlijke steun, geslacht, leeftijd, eerder alcoholgebruik en opleidingsniveau in het huidige onderzoek meegenomen. In dit onderzoek wordt naar T0 en T2 gekeken: de variabelen sociale angst en ouderlijke steun worden op T0 meegenomen en huidig alcoholgebruik drie maanden later op T2.

Huidig alcoholgebruik

Onder huidig alcoholgebruik wordt het drinken van alcohol verstaan. Er is gevraagd hoe vaak in de afgelopen drie maanden een alcoholhoudende drank is gedronken aan de hand van een 14-punt schaal (van 0 tot 40 keer of meer) (Verdurmen, Monshouwer, Van Dorsselaer, Ter Bogt, Vollebergh, 2005). Deze variabele is vervolgens gedichotomiseerd en gehercodeerd in niet (nul keer = 0) of wel (één keer of meer = 1) gedronken.

Sociale angst

Sociale angst is een duidelijke en aanhoudende angst voor een of meer sociale situaties waarin de persoon te maken heeft met onbekende mensen of mogelijke kritiek (APA, 1994). Om de sociale angst te meten, wordt er gebruik gemaakt van de Social Phobia Screening Questionnaire (Gren-Landell, Björlind, Tillfors, Furmark, Svedin &

Andersson, 2009). Er worden acht situaties voorgelegd met de vraag hoeveel angst hierin wordt ervaren op een 5-punt schaal (van ‘geen’ tot ‘veel’), bijvoorbeeld ‘voor de klas spreken’, en ‘een gesprek beginnen met iemand die je niet kent’. Deze items zijn samengevoegd tot een schaal. De schaal sociale angst heeft een Cronbach’s alpha van .80.

Ouderlijke steun

Ouderlijke steun is de mate waarin de adolescent zich door zijn/haar ouders gesteund voelt. Om dit te meten, wordt er gebruik gemaakt van de subschalen ‘Emotional Support’ en ‘Quality of Information Acces’ van de ‘Relational Support Inventory’ (Branje, van Aken & van Lieshout, 2002). Er worden zes stellingen aan de leerlingen voorgelegd, met de vraag in hoeverre deze voor hun van toepassing zijn op een 6-punt Likert schaal (van ‘klopt helemaal niet’ tot ‘klopt helemaal wel’), bijvoorbeeld ‘mijn ouders/verzorgers laten merken dat zij mij bewonderen’. Drie items meten een gebrek aan ouderlijke steun en worden gehercodeerd. Alle items worden samengevoegd tot een schaal. De schaal ouderlijke steun heeft een Cronbach’s alpha van .77.

Covariaten

In dit onderzoek worden geslacht, leeftijd, eerder alcoholgebruik en opleidingsniveau als covariaten meegenomen. Geslacht is een binaire variabele (0 = meisje, 1 = jongen). Leeftijd is berekend aan de hand van de geboortedata en is een continue variabele. Eerder alcoholgebruik is op dezelfde wijze gemeten als huidig alcoholgebruik. Ook deze variabele is gedichotomiseerd om onderscheid te maken tussen scholieren die op de voormeting nog nooit eerder alcohol hebben gedronken (0) en die wel hebben gedronken (1). Van opleidingsniveau zijn er oorspronkelijk zes categorieën; LWOO, VMBO-BG, VMBO-TH, HAVO, HAVO/VWO en VWO. Deze zijn gehercodeerd en verdeeld in drie groepen: laag (LWOO, VMBO-BG en VMBO-TH), midden (HAVO en HAVO/VWO) en hoog opleidingsniveau (VWO).

Data-analyseplan

Allereerst zijn er frequenties opgevraagd om de scores op de variabelen alcoholgebruik, sociale angst en ouderlijke steun te kunnen bespreken, waarbij tevens is gekeken naar verschillen op demografische gegevens.

De afhankelijke variabele, huidig alcoholgebruik, is een categorische variabele. Derhalve wordt gebruik gemaakt van een logistische regressieanalyse om de relatie te toetsten tussen sociale angst (T0) en alcoholgebruik (T2). Hierbij worden de variabelen

geslacht, leeftijd, eerder alcoholgebruik en opleidingsniveau opgenomen als covariaten. Vervolgens is een interactieterm meegenomen (sociale angst * geslacht), om te onderzoeken of de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik anders is voor jongens als voor meisjes. Hier is gecontroleerd voor dezelfde covariaten. Daarnaast is onderzocht of de relatie ook anders is voor jongeren die veel ouderlijke steun ervaren dan voor jongeren die weinig of geen ouderlijke steun ervaren. Hier is een interactie term voor meegenomen (sociale angst * ouderlijke steun), en tevens gecontroleerd voor de eerdergenoemde covariaten.

Resultaten

Op T0 geeft 66% van de leerlingen aan nog nooit alcohol te hebben gedronken. De meeste leerlingen geven tevens aan de afgelopen drie maanden niet te hebben gedronken op zowel T1 (77%) als op T2 (74%). Jongens ($M = .25$, $SD = .44$) en meisjes ($M = .22$, $SD = .41$) verschillen niet significant van elkaar op alcohol gebruik ($t(1153.33) = -.04$, $p = .15$) De mogelijke scores op de schalen sociale angst en ouderlijke steun lopen van 1 (geen angst, geen steun) tot en met 5 (veel angst, veel steun). De gemiddelde score op ouderlijke steun is vrij hoog, 4,3 ($SD = .6$). Voor sociale angst is het gemiddelde 1.7 ($SD = .5$). Een score van 2 betekent weinig angst, dus dit is een zeer laag gemiddelde. Opvallend is dat meisjes ($M = 1.79$, $SD = .57$) significant hoger scoren op sociale angst dan jongens ($M = 1.53$, $SD = .48$) ($t(1172.12) = 8.54$, $p < .001$). Op ouderlijke steun verschillen jongens ($M = 4.32$, $SD = .56$) en meisjes ($M = 4.34$, $SD = .60$) niet significant van elkaar ($t(1186) = .88$, $p = .38$).

Uit de bivariate logistische regressieanalyse blijkt dat zowel sociale angst (OR = .60, 95% CI = .46-.80, $p > .001$) als ouderlijke steun (OR = .53, 95% CI = .42-.67, $p > .001$) significante voorspellers zijn voor huidig alcoholgebruik. Hoe meer angst en hoe meer steun de jongere ervaart, hoe kleiner de kans is op alcoholgebruik. Geslacht blijkt geen significante bijdrage te leveren ($p = .15$).

Vervolgens is er een multivariate logistische regressieanalyse uitgevoerd om te onderzoeken hoe sociale angst alcoholgebruik voorspelt in combinatie met de covariaten opleidingsniveau, eerder alcoholgebruik, leeftijd en geslacht (zie tabel 1). Opleidingsniveau blijkt een protectieve factor te zijn ($p < .001$). Jongeren met een hoger opleidingsniveau hebben een kleinere kans om alcohol te gebruiken dan jongeren met een lager opleidingsniveau. Eerder alcoholgebruik is een risicofactor ($p < .001$). Jongeren die op T0

aangeven ooit in het leven alcohol hebben gedronken, hebben een grotere kans om alcohol te gebruiken dan jongeren die nog nooit alcohol hebben gedronken op T0. Leeftijd is eveneens een risicofactor ($p < .001$), waarbij geldt dat hoe ouder de persoon is, hoe groter de kans is op alcoholgebruik. Geslacht blijkt wederom geen significant effect te hebben op het alcoholgebruik ($p = .45$). Er bestaat een significante relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik. Jongeren met sociale angst hebben een kleinere kans om alcohol te gebruiken dan jongeren zonder sociale angst. Gecontroleerd voor de covariaten levert ouderlijke steun echter geen significante bijdrage meer aan de voorspelling op huidig alcoholgebruik ($p = .12$).

Tabel 1
Multivariate Logistische Regressie met Sociale Angst als Voorspeller voor Alcoholgebruik, gecontroleerd voor Covariaten

	OR	95% CI
Opleidingsniveau		
Laag	1.00	
Midden	.59**	.42 - .82
Hoog	.36***	.20 - .65
Eerder alcoholgebruik	8.14***	5.82 – 11.38
Leeftijd	1.36**	1.12 – 1.66
Geslacht (ref = meisje)	.90	.65 – 1.26
Sociale angst	.67*	.49 - .92
Ouderlijke steun	.81	.62 – 1.06

Noot: OR = odds ratio, CI= betrouwbaarheidsinterval, * = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Om te onderzoeken of de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik verschilt tussen jongens en meisjes, is er een interactie term meegenomen in de analyse. Deze interactie is niet significant ($p = .73$). Ook wordt er onderzocht of de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik anders is voor jongeren die veel steun van hun ouders ervaren, dan voor jongeren die weinig steun van hun ouders ervaren. Hiervoor is er nogmaals een interactieterm meegenomen. Ook deze interactie is echter niet significant ($p = .40$). De relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik verschilt dus niet voor jongens en meisjes, of voor jongeren die veel ouderlijke steun ervaren vergeleken met jongeren die weinig of geen ouderlijke steun ervaren.

Discussie

In deze studie is de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik onder jongeren onderzocht. Anders dan aanvankelijk de hypothese was, is gebleken dat jongeren met sociale angst juist minder kans hebben om alcohol te gebruiken. Eerdere onderzoeken vonden het tegenovergestelde (bv. Crum & Pratt, 2001; Blumenthal et al., 2010), enkele andere onderzoeken concludeerde echter hetzelfde, bijvoorbeeld van Holle et al. (1995). Als verklaring werd hier gegeven, dat personen met sociale angst eerder alcohol zullen drinken in sociale situaties om de symptomen van angst te reduceren, maar hier weer mee stoppen zodra de symptomen van angst verdwijnen, en zo per drink gelegenheid minder alcohol consumeren dan personen zonder sociale angst. In eerder onderzoek is ook al eens geconcludeerd dat sociale angst meer samenhangt met alcohol gerelateerde problemen, dan met de hoeveelheid gedronken alcohol (bv. Buckner, Smith, Eggleston, 2006). Gezien de jonge gemiddelde leeftijd van de respondenten, bestaat ook de mogelijkheid dat alcohol nog niet is ontdekt als coping strategie. Een andere mogelijke verklaring van de negatieve relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik kan zijn dat jongeren met sociale angst minder uit gaan, of dingen met vrienden doen en zo ook minder in contact met alcohol komen. In een eerder cross-sectioneel onderzoek waar een negatieve relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik is gevonden, is gebleken dat personen met sociale angst alleen in situaties waarin onbekende personen aanwezig waren meer drinken dan personen zonder sociale angst (Holle et al., 1995). Wellicht leidt sociale angst alleen in bepaalde situaties tot meer alcoholgebruik. Bovendien zijn volgens Morris et al. (2005) de inconsistente resultaten in eerder onderzoek naar de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik onder andere te wijten aan verschillende manieren van meten van de constructen sociale angst en alcoholgebruik. De auteurs suggereren dat angst voor negatieve evaluatie van anderen leidt tot meer alcoholgebruik, terwijl het vermijden van sociale situaties juist leidt tot verminderd alcoholgebruik. Voor het meten van alcoholgebruik geldt volgens de auteurs dat wanneer de mate van problemen gerelateerd aan alcoholgebruik worden gemeten, er vaker positieve relaties worden gevonden dan wanneer de hoeveelheid gedronken alcohol wordt gemeten (Morris et al., 2005). Het eerder genoemde onderzoek van Buckner, Smith & Eggleston (2006) bevestigt dit. Om de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik goed in kaart te kunnen brengen, lijkt het dus van belang te zijn rekening te houden met het feit dat verschillende maatstaven tot verschillende resultaten kunnen leiden. In het

huidige onderzoek is gekeken naar het al dan niet gebruiken van alcohol, en is er geen onderscheid gemaakt tussen angst voor negatieve evaluatie van anderen en het vermijden van sociale situaties. Dit zou de gevonden negatieve relatie kunnen verklaren.

De relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik werd geacht anders te zijn voor jongens als voor meisjes. Dit bleek echter niet het geval te zijn. Het onderzoek van Norberg et al. (2009) vond ook geen significant verschil tussen de geslachten in de hoeveelheid gedronken alcohol. Er werd in dit onderzoek wel aangetoond dat vrouwen met sociale angst meer alcohol-gerelateerde problemen ondervonden. Ook is eerder aangetoond dat er wel verschillen bestaan wat betreft de verwachtingen die mannen en vrouwen hebben van alcoholgebruik (Morris, Stewart & Ham, 2005). Ook voor het moderatie effect van geslacht zou dus een ander resultaat kunnen worden gevonden wanneer de mate van problemen gerelateerd aan alcoholgebruik als afhankelijke variabele wordt gemeten. Verder is het opmerkelijk dat er geen significante verschillen gevonden in het alcoholgebruik tussen jongens en meisjes. Zoals bekend, bestaat er wel degelijk een verschil tussen de geslachten in alcoholgebruik (Wilsnack et al., 2000). In een Nederlands onderzoek naar middelengebruik onder leerlingen van het voortgezet onderwijs is echter de trend gesignaleerd dat alcoholgebruik onder jongens en meisjes de afgelopen jaren steeds meer gelijk trekt (Berns, Gelton, Zwartendijk-Schats, 2005). Als jongens en meisje op eenzelfde wijze met alcohol omgaan, kan dat deels verklaren waarom in de steekproef van het huidige onderzoek de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik niet anders is voor jongens als voor meisjes. In de review van Morris, Stewart & Ham (2005) komt ook het punt naar voren dat mannen en vrouwen verschillende verwachtingen hebben van alcohol wat betreft de vermindering van spanningen. Dat het alcoholgebruik onder volwassenen tussen de geslachten steeds meer gelijk trekt, viel Morris, Stewart & Ham (2005) ook al op. De auteurs geven aan dat het van belang is ook het onderzoek naar verschillen in verwachtingen van alcoholgebruik onder mannen en vrouwen te herhalen, om te onderzoeken of deze verschillen niet slechts tot het verleden behoren.

De verwachting was dat de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik zou verschillen tussen jongeren die veel of weinig ouderlijke steun ervaren. Dit is nooit eerder onderzocht. Er bleek echter geen moderatie-effect te zijn van ouderlijke steun. Een direct effect op alcoholgebruik werd wel gevonden, maar nadat er werd gecontroleerd voor covariaten bleekt dit effect niet meer significant. Uit eerder onderzoek is gebleken dat

ouderlijke steun de relatie tussen depressie en alcoholgebruik significant verminderd (Aseltine, Gore & Colten, 1998). Omdat depressie en sociale angst beide persoonskenmerken zijn, werd de hypothese opgesteld dat ouderlijke steun ook de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik zou verminderen. Dit bleek echter niet het geval te zijn; depressie en sociale angst zijn blijkbaar geen vergelijkbare persoonskenmerken.

Kortom, jongeren van gemiddeld dertien jaar oud met sociale angst hebben een kleinere kans om alcohol te gaan drinken dan jongeren van dezelfde leeftijd zonder sociale angst. De relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik verschilt niet voor jongens en meisjes. Ook verschilt de relatie niet voor jongeren die veel ouderlijke steun ervaren in vergelijking met jongeren die weinig ouderlijke steun ervaren.

Beperkingen

Het huidige onderzoek is het eerste longitudinale onderzoek wat op een korte termijn een negatieve relatie vindt tussen sociale angst en alcoholgebruik. Er zat echter slechts drie maanden tijd tussen het meten van de sociale angst en alcoholgebruik. Wellicht dat het lange-termijn effect er anders uit ziet. Daarnaast is alcoholgebruik in het huidige onderzoek gemeten aan de hand van zelfrapportages. Bij de afname van de vragenlijsten zijn de jongeren er op geattendeerd dat alle antwoorden anoniem worden verwerkt en is er op gelet dat jongeren niet bij elkaar afkeken of overleg pleegden. Dit vergroot de betrouwbaarheid, maar het blijft de vraag of jongeren zelf een accuraat beeld van hun drinkgedrag geven.

Implicaties

In de steekproef blijkt sociale angst geen risicofactor te zijn voor alcoholgebruik. Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat er geen interventies ontwikkeld hoeven worden om alcoholgebruik onder jongeren met sociale angst tegen te gaan. Gezien de weinig beschikbare onderzoeken naar de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik specifiek onder jongeren zou het goed zijn vervolgonderzoek te verrichten om de gevonden resultaten te bevestigen dan wel te ontkrachten. Toekomstig onderzoek naar de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik moet rekening houden met het feit dat verschillende maatstaven voor sociale angst en alcoholgebruik tot verschillende resultaten leiden. Onderzoekers moeten er ook op bedacht zijn dat de relatie tussen sociale angst en alcoholgebruik per situatie kan verschillen, waarin de aanwezigheid van onbekende mensen een grote rol blijkt te spelen.

Referenties

- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Aseltine, R.H., Gore, S., & Colten, M.E. (1998). The co-occurrence of depression and substance abuse in late adolescence. *Development and Psychopathology, 10*, 549-570.
- Berns, M.P.H., Gelton, A.J.M., Zwartendijk-Schats, M.A.T.W. (2005). Roken, alcohol- en drugsgebruik onder Haagse scholieren vanaf 10 jaar. *Epidemiologisch Bulletin, 40*, (2), 2-11.
- Blumenthal, H., Leen-Feldner, E. W., Frala, J. L., Badour, C. L., & Ham, L. S. (2010). Social anxiety and motives for alcohol use among adolescents. *Psychology of Addictive Behaviors, 24*, (3), 529-534.
- Ter Bogt, T., Boelema, S., Van Den Eijnden, R., Verdurmen, J. (2009). Fysieke, functionele en gedragsmatige effecten van alcoholgebruik op de ontwikkeling van 16-18 jarigen [rapport].
- Branje, S.J.T., van Aken, M. A. G., & van Lieshout, C. F. M. (2002). Relational support in families with adolescents. *Journal of Family Psychology, 16*, (3), 351-362.
- Buckner, J.D., Smith, N.B., Eggleston, A.M. (2006). Social anxiety and problematic alcohol consumption: the mediating role of drinking motives and situations. *Behavior Therapy, 37*, (4), 381-391.
- Buckner, J.D., Schmidt, N.B., Lang, A.R., Small, J.W., Schlauch, R.C., & Lewinsohn, P.M. (2008). Specificity of social anxiety disorder as a risk factor for alcohol and cannabis dependence. *Journal of Psychiatric Research, 42*, 230-239.
- Crum, R.M., & Pratt, L.A. (2001). Risk of heavy drinking and alcohol use disorders in social phobia: a prospective analysis. *American Journal of Psychiatry, 158*, (10), 1693-1700.
- Furmark, T., Tillfors, M., Everz, P.O., Marteinsdottir, I., Gefvert, O., & Fredrikson, M. (1999). Social phobia in the general population: Prevalence and sociodemographic profile. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 34*, (8), 416-424.
- De Graaf, R., Ten Have, M., Van Dorsselaer, S. (2010). De psychische gezondheid van de Nederlandse bevolking. NEMESIS-2: Opzet en eerste resultaten. [The mental health

- status of the Dutch general population. NEMESIS-2: Design and results.] Utrecht: Trimbos-instituut [Netherlands institute of Mental Health and Addiction]
- Gren-Landell, M., Bjöklind, A., Tillfors, M., Furmark, T., Svedin, C. G. & Andersson, G. (2009). Evaluation of the psychometric properties of a modified version of the social phobia screening questionnaire for use in adolescents. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 3:36.
- Ham, L., Hope, D., White, C., & Rivers, C. (2002). Alcohol expectancies and drinking behavior in adults with social anxiety disorder and dysthymia. *Cognitive therapy and research*, 26, (2), 275-288.
- Ham, L. S., & Hope, D. A. (2005). Incorporating social anxiety into a model of college problematic drinking. *Addictive Behaviors*, 30, (1), 127–150.
- Holle, C., Heimberg, R., Sweet, R., & Holt, C. (1995). Alcohol and caffeine use by social phobics: An initial inquiry into drinking patterns and behavior. *Behaviour Research and Therapy*, 33, (5), 561–566.
- Kushner, M.G., Abrams, K., & Borchardt, C. (2000). The relationship between anxiety disorders and alcohol use disorders: A review of major perspectives and findings. *Clinical Psychology Review*, 20, (2), 149–171.
- Lecrubier Y., Wittchen, H.U., Faravelli C., Bobes, J., Patel, A., Knapp M. (2000). A European perspective on social anxiety disorder. *European Psychiatry*, 15, 5-16.
- Lewis, B., & O'Neill, K. (2000). Alcohol expectancies and social deficits relating to problem drinking among college students. *Addictive Behaviors*, 24, (2), 25-299.
- Morris, E.P., Stewart, S.H., Ham, L.S. (2005). The relationship between social anxiety disorder and alcohol use disorders: A critical review. *Clinical Psychology Review*, 25, (6), 734–760
- Norberg, M. M., & Norton, A. R., & Olivier, J. (2009). Refining measurement in the study of social anxiety and student drinking: Who you are and why you drink determines your outcomes. *Psychology of Addictive Behaviors*, 23, (4), 586-597.
- Ryan, S.M., Jorm, A.F., & Lubman, D.I. (2010). Parenting factors associated with reduced adolescent alcohol use: a systematic review of longitudinal studies. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 44, (9), 774-783.
- STAP. (n.d). *Alcohol & Jongeren*. Geraadpleegd op 12 december 2011 via <http://www.stap.nl/nl/home/feiten-en-cijfers>.

- Verdurmen, J., Monshouwer, K., Van Dorsselaer, S., Ter Bogt, T., Vollebergh, W. (2005). Alcohol use and mental health in adolescents: interactions with age and gender -- Findings from the Dutch 2001 Health Behaviour in School-Aged Children Survey. *Journal of Studies on Alcohol*, 66, (5), 605-609.
- Wills, T.A., & Cleary, S.D. (1996). How are social support effects mediated? A test with parental support and adolescent substance use. *Journal of personality and social psychology*, 71, (5), 937-952.
- Wilsnack, R.W., Vogeltanz, N.D., Wilsnack, S.C., & Harris, T.R. (2000). Gender differences in alcohol consumption and adverse drinking consequences: Cross-cultural patterns. *Addiction*, 95, (2), 251-265.
- Zimmermann, P., Wittchen, H.U., Höfler, M., Pfister, H., Kessler, R.C., & Lieb, R. (2003). Primary anxiety disorders and the development of subsequent alcohol use disorders: A 4-year community study of adolescents and young adults. *Psychological Medicine*, 33, 1211–1222.